

ნუ ვეთამაშებით ბიზნესეთიკას!

მსოფლიოში, განსაკუთრებით კი განვითარებულ ქვეყნებში, მეცნიერება და ტექნიკა ისე სწრაფად ვითარდება, რომ ადამიანები ვერც კი ასწრებენ თავიანთი ქმედებების მორალურ-ეთიკურ (თუნდაც, სამართლებრივ), შეფასებას (მორალური და სამართლებრივი ნორმების ჩამოყალიბებას). თანამედროვე დიას, ჩვენი ეპოქის ადამიანი ხშირად ისე მოქმედებს და ისე იღებს გადაწყვეტილებებს, რომ არც კი იცის, არის თუ არა მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ან ქცევა მორალურად მართებული.

ავსტრიელი ფილოსოფოსის **ედუარდ მორშერის** აზრით, ბიზნესეთიკა არ არის ჰომოგენური სფერო, არამედ შეგვიძლია **ბიზნესეთიკის**, სულ ცოტა, ორი დიდი სფერო განვასხვავოთ ერთმანეთისგან. ეს სფეროებია ექსტერნული ბიზნესეთიკა და ინტერნული ბიზნესეთიკა. ავსტრიელი ეთიკოსის თანახმად, **ექსტერნულ ბიზნესეთიკას** საქმე აქვს ეთიკურ პრობლემებთან, რომლებიც შეეხება ბიზნესთან დაკავშირებულ გარე კავშირებს, ანუ საზოგადოებასთან და სხვა სახეობის ბიზნესთან კავშირს. აქ საქმე ეხება, უპირველესად იმას, რასაც მრავალი ბიზნესმენი დეკლარირებას უკეთებს მისი საკუთარი „ფილოსოფიის“ სახით: მის ზოგად მიზნებს და ამოცანებს საზოგადოების მიმართ. ამ ტიპის კონკრეტული ეთიკური საკითხები ეხება უსაფრთხო პროდუქციას, პროდუქციის ხარისხს, მკაცრი კონკურენციის პირობებს. **ინტერნულ ბიზნესეთიკას** საქმე აქვს ეთიკურ საკითხებთან, რომლებიც ბიზნესის შიგნით არსებულ ურთიერთობებს მოიცავს. ესაა ურთიერთობები, ერთი მხრივ, ბიზნესის მმართველებს და თანამშრომლებს შორის და მეორეს მხრივ, თავად თანამშრომლებს შორის. მას მიეკუთვნება, აგრეთვე, ეთიკური საკითხები, როგორცაა: უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვა სამუშაო ადგილზე, სამუშაო ადგილის უსაფ-

თხოებასთან დაკავშირებული, სამენარმო საქმიანობის მიმართ სოლიდარობის საკითხები და ხშირი კონფლიქტები, ამ ტიპის სოლიდარობას და საზოგადოების მიმართ სოლიდარობას შორის. ბიზნესის სფეროში მოღვაწეებს შორის, არსებობენ სკეპტიკოსები, რომლებიც ბიზნესს და ეთიკას ორ ერთმანეთთან შეუთავსებელ სფეროდ თვლიან. მათ მიაჩნიათ, რომ **ბიზნესი ორიენტირებულია მოგებაზე, წარმატებაზე, ხოლო ეთიკური პრინციპების დაცვა ბიზნეს-საქმიანობაში შეიძლება წამგებიანი აღმოჩნდეს. თუმცა, ამ აზრს ყველა არ იზიარებს და მიაჩნიათ, რომ წარმატებული ბიზნესი მხოლოდ ეთიკის პრინციპების დაცვითაა შესაძლებელი.** ამერიკელი ბიზნესეთიკოსის **ჯონ ს. მაქსველის** აზრით, სრულიად შესაძლებელია, რომ იყო ეთიკური და ამავე დროს მიაღწიო წარმატებას ბიზნესში. ამ საკითხს ის განიხილავს იმ პრობლემების ფონზე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა აშშ-ში XXI საუკუნის დასაწყისში. **მაქსველი აღნიშნავს, რომ 2001 წლიდან მოყოლებული ამერიკის შეერთებულ შტატებში მრავალი კომპანია გაბანკროტდა და უამრავი ადამიანი, რომელიც დასაქმებული იყო ამ კომპანიებში უმუშევარი დარჩა. მათ დაკარგეს სამსახური, საპენსიო დანა-**

ზოგი, მილიონობით ინვესტორმა კი — მილიარდობით ინვესტიციები. ხშირად ისმოდა კითხვები მომხდარი ფაქტების გამომწვევი მიზეზების შესახებ. ამერიკელი ბიზნესეთიკოსი, ამის უმთავრეს მიზეზად მიიჩნევს იმ გარემოებას, რომ დიდი კომპანიები არასერიოზულად ეკიდებოდნენ ეთიკის საკითხს. მარტივად რომ ვთქვათ, ისინი არაეთიკურად იქცეოდნენ. რაში გამოიხატებოდა კომპანიების მმართველების არაეთიკური ქცევა? როდესაც კომპანია მილიარდობით მოგებას ნახულობდა, მისი ხელმძღვანელები მოგებულ ფულს ისე ექცეოდნენ, როგორც თავიანთ საკუთრებას: მას იყენებდნენ საკუთარი კეთილდღეობის კიდევ უფრო გასაუმჯობესებლად, ანუ უგულბებლყოფდნენ დანარჩენი თანამშრომლების ინტერესებს და „მშრალზე ტოვებდნენ“ მათ. ის კი აღარ ახსოვდათ, რომ იმ ფულში, რომელიც კომპანიაში შედიოდა, ლომის წვლილი უბრალო თანამშრომლებს ედოთ. კომპანიის ხელმძღვანელები მსგავსი არაეთიკური ქცევით თავიანთ ორგანიზაციას უფსკრულისკენ მიაქანებდნენ. საქმე იმაშია, რომ ხალხი ერთი მხრივ, გამოხატავს სურვილს, რომ მათ გუნდური მუშაობა, ინტეგრაცია სურთ, მაგრამ მეორე მხრივ, როგორც ამას კვლევები უჩვენებს

(და რაოდენ ირონიულიც არ უნდა იყოს), ხალხის უმეტესობა ყოველთვის არ იქცევა გუნდური მუშაობის მოთხოვნების შესაბამისად. ის, რასაც ადამიანები სხვებისგან მოითხოვენ, თავად არ შეუძლიათ, რომ შეასრულონ. **ზოგიერთი პირი ყალთაბანდობს გადასახადების გადახდისას, იპარავს ოფისის რაიმე ნივთს და მოითხოვს პატიოსნებას და გუნდური პრინციპის დაცვას კორპორაციისგან, რომლის აქციებსაც ის ყიდულობს, ასევე პოლიტიკოსისგან, ვისაც ის აძლევს ხმას.** ძალიან ადვილია ეთიკაზე (ეთიკის ნორმებზე) საუბარი და კიდევ უფრო ადვილია იმ ხალხის გაკიცხვა, ვინც ეთიკური ნორმა დაარღვია, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ჩვენ პირადად გვეხება (ან თავად შეგვეხო) სხვისი მართლსაწინააღმდეგო ქმედება. უფრო ძნელია, გააკეთო ეთიკური არჩევანი შენ საკუთარ ცხოვრებაში, როცა ძალიან ხშირად ვდგავართ მრავალი არჩევანის წინაშე: რა უნდა გავაკეთოთ ჩვენ?

მოყვანილი მაგალითები იმას ცხადყოფს, რომ **ადამიანების უმეტესობა** (იქნება ეს მმართველი, თუ ქვედა რგოლი) **ორმაგი სტანდარტებით ცხოვრობს, რაც ნიშნავს იმას, რომ ადამიანები სხვებისგან მოითხოვენ სამართლიან ქცევას, მაშინ როცა, თავად არ არიან სხვების მიმართ სამართლიანი.**

ბიზნესეთიკოსების თანახმად, ადამიანები არაეთიკურად იმიტომ იქცევიან, რომ ისინი დაინტერესებული არიან მხოლოდ საკუთარი მოვებით, აკეთებენ იმას, რაც მათ აწყობთ და კარგია მათთვის, ფიქრობენ, რომ მათ ვერავინ გამოიჭერს ტყუილში.

ადამიანი ხშირად დგება დილემის წინაშე: ან დაიცვას ეთიკის ნორმები, ან დაარღვიოს ის. როგორც წესი, ადამიანი აკეთებს იმას, რაც მომგებიანი იქნება მისთვის და საკუთარი კარიერისთვის, არავის სურს წაგება. ბევრი ფიქრობს, რომ ეთიკა შეზღუდავს მათ არჩევანს, შესაძლებლობებს და წარმატებას ბიზნესში.

ზოგიერთი კომპანია, ხელს იღებს იმის გარკვევაზე და თავს ანებებს იმის გააზრებას, თუ რა არის ეთიკური და ამის ნაცვლად, გადანყვებილების მიღებისას, არ-

კვევენ, რა არის სამართლებრივი, როგორც ნორმა. ამის შედეგი არის მორალური გაბანკოტება. როცა **კევინ როლინსს**, Dell Computer კორპორაციის ხელმძღვანელს შეეკითხნენ ეთიკის როლის შესახებ ბიზნესში, მან პერიფრაზირება გაუკეთა რუსი დისიდენტის **ალექსანდრე სოლჟენიცინის** სიტყვებს, რომელმაც თქვა: **„მე ჩემი ცხოვრება განვლევ საზოგადოებაში, სადაც არ იყო კანონის უზენაესობა და ასეთი ყოველ იყო საშინელი. თუმცა საზოგადოებაში, სადაც კანონის უზენაესობა ეთიკური ქცევის ერთადერთი ნორმაა, ასევე ანალოგიურად ცუდია“.** როლინსი ამტკიცებს, რომ თუკი აშშ ისწრაფვის მორალური კეთილდღეობის სამართლებრივი სტანდარტისკენ, მაშინ ჩვენ ვერ ჩავწვდით დედააზრს. ჩვენ უნდა ვესწრაფოდეთ უფრო მეტს, ვიდრე სამართლებრივი ნორმაა.

ბიზნესეთიკოსები თვლიან, რომ **სრულიად შესაძლებელია, იყო ეთიკური და მიაღწიო წარმატებას ბიზნესში.** ვაშინგტონის ეთიკის რესურსების ცენტრის თანახმად, კომპანიები, რომლებიც კარგად მუშაობენ, წერილობით დადასტურებულია მათი სოციალური ვალდებულება და თანმიმდევრულად ასრულებენ ამ ვალდებულებას, არიან უფრო მომგებიანი, ვიდრე, ისინი, რომლებიც არ ასრულებენ მას. **ჯეიმს ბურკე**, რომელიც არის **„ჯონსონი და ჯონსონის“** თავმჯდომარე, ამბობს: 30 წლის წინ რომ ჩაგედოთ 30 000 დოლარი, D. J. კომპოზიტში (მაჩვენებელში), ახლა იქნებოდა 134 000 აშშ დოლარი; რომ ჩაგედოთ 30 000 აშშ დოლარი სოციალური და ეთიკური პასუხისმგებლობის მქონე ფირმებში – თითოეულში 2000 აშშ დოლარი – ახლა იქნებოდა 1 მილიონი აშშ დოლარზე მეტი. ბიზნესეთიკის სპეციალისტები თვლიან, რომ, თუკი ეთიკურ ქცევას გაითვალისწინებ, ავტომატურად გაგზავნის მდიდარსა და წარმატებულს.

ასე, მაგალითად, **მაქსველმა** შეიმუშავა ასეთი ფორმულა: **ეთიკას + კომპეტენტურობა (პროფესიონალიზმი) = წარმატების მოპოვებას.** რაც შეიძლება ასე გავიგოთ: პროფესიონალურ ბიზნესს + ეთიკა არის წარმატების საწინდარი ბიზნესსაქმიანობაში.

ხალხი, რომელიც ეთამაშება

ბიზნესეთიკას, ანუ სერიოზულად არ უყურებს მას, გახდება მისი მსხვერპლი. შესაძლოა, არაეთიკურმა ქმედებამ გაჭრას რაღაც პერიოდის მანძილზე, მაგრამ, ბოლოსდაბოლოს, სიმართლე გამოაშკარავდება. ერთი შეხედვით, შეიძლება მოგეჩვენოთ, რომ ეთიკური ქცევა არის ნამგებიანი ქმედება, ისევე, როგორც ვიღაც პიროვნება, რომელიც არაეთიკურია თავის ქმედებებში, შეიძლება დროებით იყოს წარმატებული. თუ შორი და გრძელვადიანი პერსპექტივიდან შევხედავთ, ყველა, ვინც ცხოვრობს ეთიკის გარეშე, ნამგებიან პოზიციაში აღმოჩნდება, ისინი ბოლოს აუცილებლად წააგებენ. **ოდესმე შეგხვედრიათ ხალხი, რომელიც იტყუებოდა, ყალთაბანდობდა და საქმე ბოლომდე კარგად წაიყვანა?**

კეთილდღეობა დაფუძნებული უნდა იყოს მორალურ საფუძველზე. მორალური ქცევა, ეს არის კეთილდღეობის ძირითადი ელემენტი და ერთადერთი გარანტია. იგივე შეიძლება ითქვას ბიზნესზეც და ოჯახზეც ან ნებისმიერ წარმონეებაზე, რაშიც გინდა, რომ წარმატებას მიაღწიო. და რა თქმა უნდა, ეს საფუძველი არ შეიძლება აშენდეს მხოლოდ ორგანიზაციის მიერ, ეს ცალკეულმა თავად უნდა გააკეთოს. უნდა ხდებოდეს საკუთარი თავის მუდმივი კონტროლი, რომ ყველაფერს სწორად აკეთებ. მაგრამ საიდან უნდა გავიგოთ, თუ რა არის სწორი? როგორ გადაწყვეტილებებს ვიღებთ ყველაზე რთულ და სტრესულ სიტუაციებში. რა არის ის **სტანდარტი**, რომელსაც ძალა და მნიშვნელობა აქვს ყველანაირ სიტუაციაში, ის რაც დაგეხმარება, რომ გქონდეს წარმატება ბიზნესში და სხვა საქმეშიც თვითდაჯერებულობა? მკვლევარები გვთავაზობენ საუკეთესო პასუხს — **ეს არის „ოქროს წესი“.** „ოქროს წესი“ ნიშნავს შემდეგს: **მოექეცი სხვას ისე, როგორც შენ გინდა, რომ მოგექცნენ.** ეს წესი შეგვახსენებს იმას, რომ სანამ ადამიანები სხვებს მოსთხოვენ სამართლიანობას, პატიოსნებას ან პასუხისმგებლობას, **ჯერ თავად უნდა იყვნენ ასეთები.** მას მიაჩნია, რომ „ოქროს წესი“ ყველაზე ახლოსაა ეთიკის უნივერსალურ წესთან, გარდა ამისა,

მისი ვარიაციები გვხვდება მრავალ რელიგიასა, თუ კულტურაში და ამდენად, გზის გამკვალავად შეიძლება იქცეს ეთიკურ ნორმებში „ნავიგაციის“ დროს.

თუმცა, აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ, ბიზნესეთიკოსების თვალსაზრისით, მხოლოდ **სერიოზული ეთიკური განათლება** აძლევს პიროვნებას იმის საშუალებას, რომ კარგი და მართებული ეთიკური არჩევანი გააკეთოს.

რა მდგომარეობაა ამ მხრივ საქართველოში? დავიწყოთ ბიზნესეთიკით. დღესდღეობით საქართველოში ბიზნესეთიკის პრინციპები და ნორმები ხშირად უგულვებელყოფილია. არ არსებობს საჭირო და საკმარისი ინფორმაცია, რომელიც მაგალითად, ბიზნესმენს შეახსენებდა მის პასუხისმგებლობას საზოგადოების წინაშე და გარემოს მიმართ, მომხმარებელს კი საკმარისად ინფორმირებულს გახდიდა მისი უფლებების შესახებ.

კიდევ უფრო რთულადაა საქმე ეთიკის ზოგადი კურსის სწავლების მხრივ. საქართველოს სკოლებში ეთიკის ელემენტარული კურსიც კი არ ისწავლება. ქართულ ენაზე არ არსებობს თანამედროვე სახელმძღვანელოები და სპეციალური ლიტერატურა ამ სფეროში. ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 70-იანი წლების ბოლოს ცნობილი ქართველი ეთიკოსი **გელა ბანძელაძე** გამოთქვამდა გულსტკივილს იმის გამო, რომ ეთიკა საერთოდ არ ისწავლებოდა სკოლებში და უმაღლეს სასწავლებლებში და სადაც ასწავლიდნენ, იქაც არა სავალდებულო, არამედ

ფაკულტატური ნესით ხდებოდა. მას შემდეგ უკვე 30-წელზე მეტი გავიდა, მაგრამ, ამ მხრივ, დიდად არაფერი შეცვლილა ჩვენს ქვეყანაში (თუ არ ჩავთვლით ბიოეთიკის სფეროს, ბუნებრივია, ისმის კითხვა: როგორ ხდებოდა და ხდება საქართველოში ბუნებრივი კულტურის ფორმირება? განათლების მიღება ხომ მხოლოდ პროფესიულ განათლებას არ გულისხმობს, არამედ ადამიანის მსოფლმხედველობრივ და ბუნებრივ ფორმირებასაც, რამდენად საკვირველიც არ უნდა იყოს, საქართველოში ხალხის ბუნებრივი კულტურის განვითარებასა და გაჯანსაღებაზე ძირითადად ხელოვნება (მხატვრული ლიტერატურა, თეატრი, კინოფილმები) და ბოლო ხანებში რელიგია ახდენდა ზეგავლენას. ცხადია, ეს არ იყო და არც არის საკმარისი **სრულფასოვანი საზოგადოებრივი ურთიერთობების** ჩამოსაყალიბებლად. სწორედ ამიტომაც ბუნებრივი აღზრდის ამ დეფიციტს ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში ვხვდებით. ეთიკის მიმართ ამგვარი ინდიფერენტული დამოკიდებულება ძვირი უჯდება დღეს ჩვენს საზოგადოებას. მხოლოდ სამართლებრივი ნორმების მეშვეობით ვერ მოხერხდება არსებული სიტუაციის დარეგულირება, რამეთუ ის, ვინც კანონი უნდა დაიცვას, ხშირ შემთხვევაში, თავად არის არასრულფასოვანი ეთიკური განათლების „მსხვერპლი“. ამიტომაც გასაკვირი აღარ არის, რომ კანონის დამცველები, არც თუ იშვიათად, კანონის დამრღვევებად „მოგვევლინებიან“ ხოლმე.

ჯერ კიდევ არისტოტელე აღნიშნავდა თავის „პოლიტიკაში“, რომ კარგი ცხოვრებისათვის აუცილებელია აღზრდა და უფრო მეტად ბუნებრიობის არსებობაო. შევძლებთ კი კარგ ცხოვრებას მორალისა და ეთიკის გარეშე?

საქართველოში მიმდინარე გლობალური ცვლილებების ფონზე, რომელიც განსაკუთრებით ეკონომიკის სფეროზე აირეკლება, ბიზნესეთიკის საკითხების შესწავლა, კვლევა და საზოგადოებისთვის მათი გაცნობა, ვფიქრობთ, მეტად მნიშვნელოვანია. ამას თან ერთვის შემდეგი ფაქტორებიც: **ბიზნესის განვითარება ჩვენში უმეტესწილად არაჯანსაღი ბიზნესგარემოს (კორუფციისა და არაჯანსაღი კონკურენციის) ხარჯზე ხდება; ბიზნესსაქმიანობაში სრულიად იგნორირებულია ეკოლოგიის ნორმები; სხვადასხვა ორგანიზაციებსა თუ სამეწარმეო კომპანიებში დამქირავებლის დაქირავებულ მუშაკთან დამოკიდებულება ყოველთვის ეთიკური ქცევებით არ გამოირჩევა (ხშირ შემთხვევებში ორგანიზაციებს არ აქვთ შემუშავებული ეთიკის კოდექსები, ან თუ აქვთ, ისინი, არცთუ იშვიათად, უგულვებელყოფილია). ყოველივე ეს, კიდევ ერთხელ ცხადყოფს ბიზნესეთიკის საჭიროებასა და აქტუალურობას ჩვენი ქვეყნისათვის.**

მარინე შირაძე,
კავკასიის უნივერსიტეტის
ფილოსოფიისა და
ბიზნესეთიკის ლექტორი

ANNOTATION
BUSINESS ETHICS

M. peradze

Since 70s of the last century more attention has been paid to the Business Ethics and the Economic Ethics, as well as other spheres of applied ethics in developed countries. The article reviews the classifications of the spheres of the Business and Economic Ethics elaborated by the Austrian and German scientists Edgar Morscher and Bernd Klee and discusses their interlinkages. There are skeptics inside and outside of the business circles, who believe that business and ethics are incompatible. The author of the article agrees with John C. Maxwells view, who

argued that being ethical and at the same time successful in business is quite possible. At the end of the article the author notes that at present in Georgia principles of the Business Ethics is often neglected, information is either missing or absent. This is the information that would for example remind businessman about their responsibilities to society and environment and make aware consumers/employees of their rights. The author underlines the importance of the rearsch and study in the field of the business ethics.

